

ЕДИН ОПИТ ЗА ЕРОТИЗИРАНЕ НА МОРАЛА*

Богдан Богданов

Колко спокоен бих бил, ако вярвах, че мисленето и всекидневната дейност са действително различни неща. Но нито мисленето е изчистено от дейностност, нито битовото движение сред вещи и хора е непропито от мисловност. Подобни сме във всичките си проявления. И все пак един вид мислене предоставя най-точно ситуацията ни в света - “замърсеното” с някаква реторика или художество, мъкнешко гледната точка на недостатъчно обезпътения субект.

Във вътрешния текст на моето “аз” съм постоянно зает с определянето на себе си и другите. Отървавам се от трудностите на това определяне, като отнасям и себе си, и другите към утвърдени класове. Сега един ред ме свързва с мъжете в зряла възраст, които се грижат за семейство, после друг - към голямата група от хора, щастливи, че се трудят, след това трети ред ме отнася към още по-голямата група на чувстващите се добре, защото не са посегнали към чуждо имущество. И не се питам защо това непосягане е толкова твърдо положение. Грижата е да вляза в една или друга идеална група и да се отърва от опасността да бъда различен.

Особено моралните норми ме придържат към общностното лоно. Колкото по-малко реални средства за групиране са налице в едно обществено пространство и колкото по-подвижен е човек в него, толкова по-императивен става моралът. И към другите, и към цялото на света моралните правила ме отнасят през призмата на някакво групово благо. Вярно е, че те усилват моята единичност, като й придават групов коефициент. Дори е неточно да кажа, че ме вплитат. По-точно целият съм изплетен от тези класификации като парцалено животно, задвижвано отвън и дърпано с конци.

Скритите и отрити норми за поведение в човешката среда са изразение на идеалната ми свързаност с другите, начин за пренасяне и преход навън, изпитано средство да не бъде прекалено отделен. Те регулират практическите ми действия в поредица от “бива” и “не бива”, ограничават едни мои свободи, но ми дават други. Като определят постоянно мястото ми в сложното човешко пространство, човешките норми ме предпазват от външния хаос, но и от вътрешния, с който ме заплашва собствената другост.

Същевременно каква умора от повтарящото се абстрактно “аз” на нормативните преценки. В края на краищата то се проваля. Ние не спираме да вярваме в собствения неповторим ейдос, да се трудим за оформянето и изразяването му. Може би този труд щеше да има краен резултат, ако твоята и моята другост не се смесваха в съзнанието ми и ние не се превръщахме постоянно в знак за означаване на другостта на другия. Няма как да не се отнасям към тебе като към средство за моето определяне в безкрайния ход от оприличавания и различавания, в който ту съм като тебе, същата плетеница от гледни точки, ту сме напълно различни, противопоставени един на друг монолитни елементи. И все пак ме води надеждата, че в идеалния край на този ред ще съм се разбрал и присвоил.

Но какво означава да съм се разбрал и присвоил? Защото не съм само абстрактното когнитивно или морално “аз”, а сложното подвижно отношение между него и моите другости, в което се оформя плътното ми неочистено от външност “аз”.

* Текстът е публикуван в сб.: *Ars Erotica*. С. 1992, с. 13-17, а по-късно и в сп. *Сезон*, зима '98, с. 143-147.

Вярваме, че сме съставени от външността на тежкото означаващо - тялото, в което се крие съкровеността на нашата душа означаемо. Но те не съвпадат. Това затруднява ориентацията ни в света и е извор на постоянна тревога. И понеже твоята външност ми е по-достъпна от моята, неизбежно прехвърлям върху тебе тази тревога и те ползвам безцеремонно като един вид прикритие в сложното действие на разгадаването-присвояване на собствената другост.

За същото служат и заобикалящите ме предмети и вещи. Също както към твоето, така се стремя и към тяхното присвояване. Разбирайки и присвоявайки тяхната другост, косвено се занимавам с моята. Притежаването на предмети ме врежда в нови класове, доставя ми допълнителни знаци за разбиране и нов опит за улавяне на изплъзващата се моя другост. Въпрос на гледна точка е дали страстта ми по някакво "то", моето движение навън е средство за движението ми навътре към моето "аз", или обратно. Във всеки случай в хода на това непрекъснато присвояване ме мъчи не резултатът, а липсата на покой в съотнасянето на някакво означаващо и означавано.

Никога неоставям само гледна точка за разбирането на една вещ. Искам да я присвоя, да я притежавам, да се превърна в края на разбирането ѝ от празното "аз" на определена гледна точка в произведено, положено някъде, плътно "аз" на резултата, да си възвърна плътта, от която съм се лишил временно устремен към разбиране. Вещите и цялата предметна човешка среда на оплътнености, породени за нуждите на моята субектна безплътност, която трябва постоянно да се оплътнява във все нови и нови комбинации на тяло.

Колкото по-пластично са нагласени вещите към подвижността на живото тяло, толкова по-еротично настройват търсеция спокойствие в новата идентификация посредством тях човек. Новата дреха – каква магия! Като вещ тя е нещо спряно, което може да се разчлени. Нещо неопределено е, но е устремена към определеност, готова е да полепне към живото тяло и да му предостави нужните валенции. Игра на две страни, които се свързват, но пазят различието си. Дрехата е така еротична, защото е средство за трансформации. Надстроена външност, тя е отличен символ за отделянето на привидност от същност и прекрасно конкретизира драмата на търсенето на съкровеност. Поне в границите на европейската култура събличането и разкриването на същността са в основата си подобни интуиции.

Както покриването и откриването на тялото, така и заобикалянето с вещи може да се пропие от интуицията за търсенето на същност. Едва ли не всички човешки дейности придобиват характер на действия по присвояване на другости, които се оправдават от нуждата на действащия да влиза в допир със същности. Това става и в простия акт на поглъщането на храна. Поради паметта и съзнанието си никога не правим само това, което правим.

Интуицията за търсене на същността не е заплетена в нищо друго така сложно, както в нашата устременост към разбиране и присвояване на живи човешки тела. Образ на движещия се субект, тялото е съблазнителен символ на обектността и скритата в нея същност. Спрямо външността на дрехата същността е самото тяло. Но и то се дели на същностни и несъщностни пунктове. Особено засегнати от същностност става това долу, движещо се и променливо, капризен хомункулус, който влиза там, където за нас е невъзможно да влезем, и вътрешността, свързана с отвърстия, влажна и тъмна, която привлича еротично или отхвърля и хвърля в ипохондрия. Душевната възбуденост от присъствието на телесност за разгадаване и страхът от болестното тлеене и гниещата плът са като страните на монета.

Така или иначе, човешкото тяло е най-еротичният от всички еротични обекти поради едновременното действие на много комбинации от външно и вътрешно и

много възможности за проникване и присвояване. Те се пораждаат от срещата на естествените характеристики на тялото с особеностите на човешкото съзнание, което смесва сексуалния обект с идеалните обекти на съкровено, същностно, другото и отвъдното. Еротиката е продукт на това смесване и в този смисъл тя е човешко и философско нещо.

Но другостта може да се закрепва за какво ли не тяло. Колко различни са достойните за еротичен набег тела. Младото женско тяло привлича мъжа еротично поради своята другост в подобното. Но то въздейства еротично не непременно цялото и не с една и съща своя част. В определени случаи възрастното тяло представя по-добре другостта, която е в основата на еротичните емоции. Еротичен носител може да стане мъртвото тяло, тялото на животното, собственото тяло, тялото на другия от същия пол и дори нетялото на вещта. Объркващо разнообразие от съотношения между различни телесни означаващи и означаваната другост същност в знака на еротичния обект и всичко това в името на устремността към едно съкровено, в което хитро се преплитат своята, чуждата другост и обектността!

По-лесно е да изброя означаващите в малкия диапазон между младото тяло на срещуположния пол и еротичната вещь-нетяло, отколкото да си дам сметка за търсената в еротичния акт другост, която ми е нужна, за да се оплътня. Тя изглежда неизчерпаема, разложима на много видове. Същевременно ми е дадена като нещо цяло. Точно това прави така привлекателен еротичния акт, това, че е дейност по постигане на непосредствено цяло. Жената, човек като мене, но различен в определено отношение, отстранява парадоксално тази липса и ме прави по някакъв начин по-цялостен по отношение на човешкото. Еротичната дейност е един вид дебат по границите на едното и цялото. Същевременно любимата жена е по-определен „ти“, представящ всички останали „ти“, а и самата другост. Тя е образ за вътрешност и същност, за природа и земя, по някакъв начин и за вещь, за обектност, посредник, който прави по-усвоима другостта на собственото ми тяло. Защото, трябва да призная, иначе се боя, че ме няма, че не съм скрепен. Без нея ставам опасно безплътен и недействителен.

Във временното единство на сексуалния акт сложно се съотнасят стремежът към подчиненост и отгърване от себе си и необходимостта да се подчини и разчлени другият. Не се учудвам, че първият стремеж се конкретизира хипертрофирано в еротиката на мазохиста, а вторият - в удоволствието на садиста от малтретирането на другия. И в двата случая това изглежда единствената останала за тях възможност за присвояване на същност.

Еротичният коефициент съпътства всички човешки дейности, доколкото те вънполагат субекта на дейността и представляват по принцип стремеже към другия и другостта. Еротично може да бъде философстването, говоренето пред аудитория и занимаването с политика, възпитаването, колекционирането, страстта по вещи, правенето на изкуство, вярата в бога и участието в ритуали. Еротиката се поражда не само поради принципната устремност навън, а и от постоянната необходимост да се справям с вътрешния проблем, че бидейки тяло, ставам нещо различно от него и отново, станал нетелесен, имам нужда да се оплътня и да си възвърна усещането за действителност. В този смисъл еротизмът не е друго, а ефективна дейност по парадоксалното стремеже към нова телесност, която задоволява стремежите ни към същностност и обектност.

Не зная дали бих нахвърлил тази скица, ако не бях дълбоко впечатлен от „Пир“ и „Федър“ на Платон и „Еротизмът“ на Батай. За проблематиката и формата на изложението имат принос и други текстове - като „Към себе си“ на Марк Аврелий и

„Диалогичният принцип” на Мартин Бубер. Но за да определя чуждото в своето разсъждение, сигурно ще се наложи да чета допълнително. Изобщо дали е възможно да отделяме собствения от чуждия опит? И дали чуждото принадлежи някому, или размива в потока си собственото и принадлежащото на всички?